

03
2020

NEWSLETTER

INTERVJU: ALMIR DŽUVO

**NOVA VLAST NEĆE MOĆI ZNAČAJNIJE UTJECATI NA
SIGURNOSNI APARAT U CRNOJ GORI**

ISTRAŽIVAČKI TIM ATLANTSKE INICIJATIVE

**MUSLIMANI U CRNOJ GORI NAKON IZBORA
I STRAH OD BUDUĆNOSTI**

IZABELA KISIĆ

**CRNA GORA JE ZA BEOGRAD "UNUTRAŠNJE PITANJE",
ZVANIČNA SRBIJA NIKAD NIJE PRIHVATILA ODLAZAK CRNE GORE**

DARKO ŠUKOVIĆ

NOVA CRNA GORA: NESTABILNA VERZIJA REPUBLIKE SRPSKE

Intervju: Almir Džuvo, bivši direktor Obavještajno-sigurnosne agencije Bosne i Hercegovine, bivši šef Misije Bosne i Hercegovine pri NATO-u i predavač na Američkom univerzitetu, za Atlantsku inicijativu komentira izbore u Crnoj Gori, ruskom utjecaju i ulozi Zapada u regionu Zapadnog Balkana.

Nova vlast neće moći značajnije utjecati na sigurnosni aparat u Crnoj Gori

Intervju vodili: Edina Bećirević i Sead Turčalo

Atlantska inicijativa: Da li ste zabrinuti zbog refleksija koje bi izbori u Crnoj Gori (CG) mogli imati na odnose u regionu? Budući nosioci vlasti u CG su proruski i prosrpski orijentirani i jedno od obećanja koja su često davali svojim biračima odnosilo na istupanje CG iz NATO-a.

Almir Džuvo: Sve ovisi o tome kako će se oni sada ponašati. Dobiti vlast je jedna priča, ali implementirati vlast potpuno druga. Lako je davati obećanja iz opozicije. Međutim, bilo koja politička opcija unutar sistema države koja je članica NATO-a i u procesu je evropskih integracija, države koja ima utvrđene međunarodne i regionalne interese, mora se ponašati po zacrtanim pravilima. Opozicija kad preuzme vlast ne može svaki svoj potez zasnovati na onome što želi. Sistem počne uspravljavati njima. Nijedna opozicija koja je došla na vlast nije implementirala ni 50 posto onoga što je pričala dok je bila opozicija. Postoji međunarodni sistem koji se mora poštovati i mislim da će i ova opozicija sada, ako uspostavi vlast, krenuti ipak jednim drugačijim pravcem nego što je najavljivala tokom predizborne kampanje. EU i NATO će od njih tražiti da ispunjavaju obaveze koje je preuzela ranija vlast. Ako se budu pokušali ponašati drugačije, a i to je jedna od mogućnosti, uslijedit će sankcije.

Atlantska inicijativa: Nova vlast u formiranju najavljuje i restrukturiranje sigurnosnog aparata u Crnoj Gori. Posebno atakuju na Agenciju za nacionalnu bezbjednost (ANB) Crne Gore. Kakva su Vaša iskustva u saradnji s ANB-om?

IZVOR SLIKE N1

ALMIR DŽUVO

Almir Džuvo: Ja imam odlična iskustva u saradnji s ANB-om. U vrijeme dok sam bio direktor OSA-e saradnja s ANB-om bila je primjer izvrsne saradnje službi prijateljskih država. Inače, želim da dodam, obavještajne službe u regionu općenito su imale dobru saradnju. Što se tiče sigurnosnog sistema – to je sistem u kojem 30 godina dominira jedna partija. Pitanje koje se sada postavlja jeste koliko će svi politički subjekti u CG biti spremni prihvatići ideju da rade zajedno. Odnosno da stave interes

CG ispred svega, da institucije služe državi CG, a ne pojedincu ili bilo kojoj političkoj partiji. Ako nađu zajednički jezik, mislim da će policija, sudstvo, tužilaštvo, sigurnosni sistem općenito, nastaviti uobičajenim ritmom.

Atlantska inicijativa: Kako tumačite ovu suzdržanost 'zapadne' međunarodne zajednice? S jedne strane, nije moguće da nisu svjesni da je opozicija koja je osvojila vlast, osobito njen najjači dio, zagovarala potpuno suprotne vrijednosti od euroatlantskih saveznika, uostalom i drugačije strateško opredjeljenje. Čini se kao da je međunarodna zajednica prešutno podržavala ideju da se završe tri decenije vladavine jedne partije, a u percepciji javnosti i vladavine jednog čovjeka. To je, naravno, razumljivo kad bi se samo o tome radio. Problem je u tome što partie koje dominiraju anti-Đukanovićevom opozicijom s ponosom ističu da su sljedbenici četničke ideologije, kao i to da je za njih izbore dobio crnogorski mitropolit Amfilohije Radović poznat po sijanju mržnje i netoleranciji prema svemu što nije srpsko. Dakle, Crnom Gorom će sada vladati partie koje se nalaze na krajnje desnom ideološkom centru ili, ako ćemo biti potpuno otvoreni, partie koje se mogu definirati kao klerofašističke.

Almir Džuvo: To je klasično ponašanje međunarodne zajednice. Oni sada puštaju da vide šta će se dešavati. U ovoj situaciji ponašaju se kao Coca-Cola ili McDonald's s malim firmama. Kao 'spuštat ćemo cijenu dokle god hoćemo jer, na kraju krajeva, vi to ne možete podnijeti'. Međunarodna zajednica ima mehanizme da tu vlast zaustavi ako se bude suprotstavljalna njihovim interesima. Oni jednostavno mogu zatvarati izvore novca i dovesti ove "nove" u situaciju da sami odu ili će ti isti glasači koji su ih izabrali glasati protiv njih na sljedećim izborima. Međunarodna zajednica sigurno zna kako da nametne ili usmjeri razvoj događaja u jednoj tako maloj državi kao što je CG. Ja, opet, ne vjerujem da će opozicija ići u tom pravcu, da će ići u sukob sa svima. Vidimo šta se u Americi desilo s Vučićem prije nekoliko dana. Da nam je neko prije petnaest dana rekao da će Vučić prihvati da Izrael prizna Kosovo i da bude obostrano priznanje, svi bi rekli *to je nemoguće*. Ali uvjek postoji ponešto što ne znamo, pregovori koji se dešavaju iza scene. Ne znamo jer postoje neki dogовори koji nisu javni,

postoje interesi koji se ne mogu predložiti svima. Ja mislim da nova vlast, bar u početku, neće raditi ništa što bi narušilo sadašnji pravac CG. Kako će se stvari dalje razvijati, ovisiće o odnosima u svijetu, o tome kako će se Srbija ponašati regionalno, o regionalnim odnosima na Zapadnom Balkanu općenito, ali i o razvoju unutrašnje političke situacije u Srbiji, Bosni i Hercegovini i Makedoniji.

Atlantska inicijativa: U vrijeme dok vodimo ovaj razgovor, Srbija je objavila da prekida sve vojne vježbe u narednih šest mjeseci. Kao razlog je naveden pritisak Evropske unije zbog najavljenje vojne vježbe s Bjelorusijom i očuvanje vojne neutralnosti Srbije.

Amir Džuvo: Pritisak Evropske unije ali i SAD-a zbog saradnje s Bjelorusijom svakako postoji i to je objašnjenje tačno. Ali taj pritisak je na izvjestan način Srbiji dobrodošao. Srbija je u velikim finansijskim problemima, organizacija vojnih vježbi je skupa, i ovo je način da Srbija kupi vrijeme i da se malo sabere. Za šest mjeseci će mnoge okolnosti na međunarodnoj sceni biti jasnije, tako da će biti jasnije i koji će kurs Srbija izabrati.

Atlantska inicijativa: Zanimljivo je da su predstavnici zapadnih ambasada u CG potpuno ignorirali ekstremistički i militantni narativ Srpske pravoslavne crkve za vrijeme litija. Nije bilo praktično nijedne osude govora mržnje koje je sijao Amfilohije. Rezultate njegove dehumanizirajuće propagande mogli smo vidjeti tokom napada na manjine, posebno Bošnjake/Muslimane u noćima nakon izbora.

Almir Džuvo: Kao prvo, mislim da je stav međunarodne zajednice prema religiji inače prilično indiferentan. Mislim da je to nešto u što oni ne žele da ulaze, to je stav međunarodne zajednice generalno koliko sam ja to mogao vidjeti. Drugo pitanje je koliko su prepoznali opasnost. Da li iz te retorike koji je imala SPC u CG može proizići sigurnosni problem? Njih najviše zanima sigurnosni problem.

Atlantska inicijativa: SPC je imala veoma ozbiljnu ulogu u pripremi za ratove devedesetih, aminovala je genocid u Bosni i Hercegovini, kao i ostale zločine na području bivše Jugoslavije, činjenica je da se nikad nije uputila javno izvinjenje i da ima ključnu ulogu u procesu poricanja genocida. Litije

koje je SPC organizirala u Crnoj Gori djelovale su kao smišljena propagandna priprema srpskog stanovništva za rat. Kako je moguće da se takvo nešto ne definira kao sigurnosni problem?

Almir Džuvo: Ništa od toga nije sporno. Ali je pitanje da li to zapadna međunarodna zajednica može prepoznati. Naime, kad govorimo o sigurnosnoj prijetnji, oni uvijek prave procjenu kolika je to prijetnja njima. Ali, iskreno, mislim da je važnije to da predstavnici međunarodne zajednice na terenu ne razumiju dobro situaciju u regionu. Ja sam se mnogo puta iznenadio i u neformalnim razgovorima i u formalnim kontaktima koliko oni zapravo malo znaju i kako površno rade. Što se tiče procjene sigurnosne situacije generalno, sve ono što se njih ne tiče, što za njih nije opasnost, oni to ne stavljuju na prvo mjesto i prema tome se odnose na indiferentan način.

Atlantska inicijativa: Koliko to zavisi od toga kako su orijentirani lokalni ljudi koji rade u ambasadama?

Almir Džuvo: Utjecaj lokalnih ljudi je... pa nije nam se jednom desilo da kad neko nešto prevodi na sastancima prevede tako da ima možda drugačiji smisao ili veću težinu. Osim toga, orijentacija lokalnih zaposlenika u ambasadama svakako ima utjecaja na mišljenja stranaca s kojima rade. To je potpuno normalno.

Atlantska inicijativa: Sad je već sasvim izvjesno da će pro-ruska opozicija formirati vlast. Da li će za NATO biti prihvatljivo ako osoba koja je proruski orijentirana dobije poziciju šefa delegacije CG u Sjeveroatlantskom savezu? Znamo da, pošto je CG zemlja članica, ima i mogućnost pristupa osjetljivim informacijama. Koliko takav scenario može biti stvarni problem?

Almir Džuvo: Crna Gora je isuviše mala zemlja da bi imala utjecaja. Tu postoje ozbiljne kontrole, različiti nivoi provjera. Ne bi se prvi put desilo da osoba 'padne' zbog saradnje s drugim zemljama. NATO ima ozbiljne mehanizme zaštite. Nije to tako jednostavno. Osim toga, sumnjam da će ova nova vlast u narednih nekoliko godina biti u mogućnosti da promijeni strukturu i da nametne

svoje ljudi. Poslije 30 godina vlasti jedne partije uspostavljen je jedan veoma koherentan sistem, tako da se imenovanjem novih ljudi na rukovodeće pozicije neće postići neki poseban efekt.

Atlantska inicijativa: A da li bi se moglo pozitivno odraziti na regionalne odnose to da je sada prosrpski faktor dominantan u CG? S obzirom na Vučićevu posjetu Washingtonu i na njegov eventualni mogući otklon od Rusije, da li bi činjenica da je CG sa srpskim partijama na vlasti već članica NATO-a mogla biti olakšanje i Srbiji da se približi NATO-u? Ovo je, recimo, optimistični scenarij koji bi donekle objasnio indiferentnost međunarodne zajednice prema pobjedi krajnje desno orijentiranih partija u CG.

Almir Džuvo: Ja sam prije par mjeseci, u intervjuu za Start, rekao da Srbija ima mnogo bolju saradnju s NATO-om nego Bosna i Hercegovina. Prije nekoliko dana sličnu izjavu dali su i iz sjedišta NATO-a u Bruxellesu. U politici je ono što vidimo veoma često drugačije od onoga što se stvarno dešava. Recimo, 2009. godine Đukanović je bio proruski orijentiran, u Crnoj Gori je živjelo 60.000 Rusa. Politika se promijenila, on je od 2009. zauzeo potpuno drugi pravac i okrenuo se ka euroatlantskim integracijama. Zašto to isto sutra ne bi mogao uraditi i Vučić? U ovom momentu neke stvari izgledaju prilično alarmantno, ali postoje mehanizmi da se neko stavi pod kontrolu. Mnogo veće države ne mogu biti samostalni igrači. A kakva će biti politika CG? Kakva će biti politika Srbije za godinu dana? Možda potpuno drugačija. Pogledajte kako se stvari mijenjaju u svijetu; sad smo prijatelji, pa smo neprijatelji, pa smo opet prijatelji. Jednostavno, interes u datom momentu određuje pravac i dinamiku odnosa.

Atlantska inicijativa: Zapravo, prema ovome što Vi kažete, mehanizme vlasti je jako teško mijenjati i s obzirom na okolnosti DPS bi u kratkom periodu mogao ponovno biti na vlasti.

Almir Džuvo: Ova opozicija koja će očigledno preuzeti vlast u CG sastoji se od tri koalicije, s vrlo malom prevagom nad pro-Đukanovićevim političkim blokom. Vrlo lako se može desiti da se njihovi interesi u datom momentu suprotstave. Nije to toliko stabilna vlada. Niti će to biti toliko

stabilna vlada. Tako da, po meni, pravi izbor je pustiti ih da uspostave vlast. Jedno je pričati, drugo je raditi, i vrlo brzo će i stranci vidjeti šta je suštinski problem s novom vlasti u CG.

Atlantska inicijativa: Kako Rusija može iskoristiti ove izbore u Crnoj Gori?

Almir Džuvo: Rusija je stalno prisutna sila, i svugdje je prisutna. Rusija naravno u svemu traži svoje interese. Najmanji interes koji Rusija ima jeste da utječe na destabilizaciju zapadnog svijeta ili da proizvodi destabilizaciju u regionima u kojima NATO članice imaju svoje interese. Gdje god imate destabilizaciju, ovo što je pod utjecajem zapadnoga dijela i Amerike, gdje god je tu destabilizacija, to je već uspjeh za Rusiju. Njihova taktika jeste da "guraju prst u oko EU i NATO priči" kad god im se za to ukaže mogućnost.

Atlantska inicijativa: Pokušavamo da Vas navедemo da skiciramo i neki "crni scenarij" koji bi mogao uslijediti nakon što su ekstremno desne i proruske snage preuzele vlast u CG, ali nam niko ne uspijeva. Čini se da su Vaše procjene prilično optimistične.

Almir Džuvo: Ne radi se o optimizmu, jednostavno mislim da ako zapadne sile budu htjele da CG zadrži svoj euroatlantski pravac on će biti zadržan. Zato ne vidim neku posebnu opasnost zbog promjene vlasti u Crnoj Gori. Osim toga, mislim da će se za pola godine posložiti stvari i na unutrašnjem planu u CG. Moja procjena je da će se naći zajednički interesi i da će doći do nekog kompromisnog rješenja. Ne mislim da će sadašnje napetosti eskalirati u nekakvu formu unutrašnjeg sukoba. Incidenata će biti sve dok bude postojao interes za incidentima, to nije sporno. ■

Muslimani u Crnoj Gori nakon izbora i strah od budućnosti

Piše: Istraživački tim Atlantske inicijative

Nakon objave rezultata ovogodišnjih parlamentarnih izbora održanih 30. augusta 2020. godine u Crnoj Gori došlo je do masovnog uličnog slavlja prosrpskih nacionalističkih koalicija širom zemlje. Teži incidenti, prijetnje i napadi na muslimane zabilježeni su u Pljevljima. U drugim gradovima incidenti su bili verbalni, a društvene mreže su se zapalile od jezika mržnje.

Prema posljednjem popisu 2011. godine etničke manjine muslimanske vjeroispovijesti (Bošnjaci, velikim dijelom Albanci, Muslimani i dijelom Romi) čine značajan udio od ukupnog broja 620.029 stanovnika Crne Gore, dakle oko 20 procenata stanovništva. Upravo su oni bili ključni partneri etničkih Crnogoraca koji su glasali za nezavisnost Crne Gore na referendumu 2006. godine, čime se ova zemlja konačno odvojila od Srbije i osamostalila. Politika crnogorske samostalnosti i samobitnosti se u srpskim političkim i vjerskim krugovima već dvije decenije smatra nacionalnom izdajom. Crna Gora je nakon samostalnosti ušla u NATO, priznala je nezavisnost Kosova i promijenila politiku prema Bosni i Hercegovini.

No, s nezavisnošću nije došlo do osamostaljenja pravoslavne crkve u Crnoj Gori, koja je do 1918. bila autokefalna. Mitropolija crnogorsko-primorska, s Amfilohijem na čelu i Eparhija budimljansko-nikšićka (čiji episkop Joanikije je ekstreman i u odnosu na Amfilohiju) ostale su pod centralom SPC-a u Beogradu. Zanimljivo, Pljevlja pripadaju eparhiji Mileševskoj, sa sjedištem u Prijepolju, a Herceg-Novi je "u nadležnosti" Zahumsko-hercegovačke, čiji je centar Trebinje. SPC nikad nije pristala da se registruje u CG kao vjerska zajednica i na posljednjim je izborima potvrdila ocjene da je opstala kao ključna infrastruktura projekta Velike Srbije.

Značajni rezultati prosrpskih opcija na ovim izborima doživljavaju se kao trijumf političkog pravoslavlja. U aktivno agitiranje Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori u posljednje dvije decenije angažirano je oko 1500 svećenika.

Zakon o slobodi vjeroispovijesti bio je samo povod da sukob unutar pravoslavnog korpusa ispliva na površinu. Na jednoj strani bili su oni koji smatraju da u CG treba da postoji autokefalna crkva svih pravoslavaca i da zamijeni sadašnju Srpsku pravoslavnu crkvu koja je militantna i anticrnogorska. Na drugoj strani su oni koji se nikad nisu pomirili sa crnogorskom državom i nacionalnim identitetom koji je zaseban od srpskog.

Donošenje Zakona o slobodi vjeroispovijesti, kojim su se pokušali regulirati odnosi između vjerskih zajednica i države, u prosrpskim krugovima dočekano je kao izravni atak na Srpsku pravoslavnu crkvu i njenu imovinu. Usljedile su litije – demonstracije pravoslavnog stanovništva u organizaciji crkve, koje su poslužile za izravno agitiranje protiv dosadašnje vladajuće većine. Vodeća uloga Srpske pravoslavne crkve u okupljanju prosrpskog političkog bloka najjasnije se manifestirala nakon objave prvih rezultata izbora. Prosrpski političari na čelu sa Zdravkom Krivokapićem, liderom koalicije Za budućnost Crne Gore, odmah su otišli u crkvene prostorije da poljube ruku Amfilohiju Radoviću, mitropolitu crnogorsko-primorske SPC.

Prevaga prosrpskih partija na ovim izborima doživjava se kao mogućnost skretanja s euroatlantskog puta ove zemlje s obzirom na to da su srpske partije upravo to i zagovarale u predizbornoj kampanji. Utjecaj Srpske pravoslavne crkve doživljava se kao povratak Crne Gore pod izravni utjecaj Srbije, odnosno, kao povratak u okvire velikosrpske ideologije. Destabilizacija među etničkim skupinama, koja je počela odavno, u predizbornoj kampanji,

koju je praktično vodila Srpska pravoslavna crkva, intenzivirana je, da bi eskalirala u postizbornoj "slavljeničkoj" atmosferi.

U proslavama koje su uslijedile u danima nakon objave izbornih rezultata (ponedjeljak, utorak i srijeda 31. august te 1. i 2. septembar) desilo se niz incidenta i napada na muslimane širom Crne Gore. Najteži su se incidenti desili u Pljevljima u kojima je lider prosrpske koalicije Zdravko Krivokapić tokom predizborne kampanje najavio da će "promjene otpočeti".

U Rožajama, Plavu, Gusinju i Petnjici, na sjeveru CG, a na jugu u Ulcinju i Tuzima, Bošnjaci i Albanci su većinsko stanovništvo i tu "slavljenici" nisu išli dalje od provociranja i mahanja srpskim trobojkama iz automobila, puštanjem četničkih pjesama i ikonografijom koja manjinama šalje poruke mržnje. Drugačije je bilo u Pljevljima, gradu na granici sa Srbijom u kojem živi oko 4000 muslimana, ali i sjećanje na teror koji su preživjeli početkom 90-tih.

Bošnjaci u Pljevljima su nam tokom intervjua prenijeli dio zastrašujuće atmosfere koja je nastupila nakon proglašenja izbora. Pored agresivnog paradiranja po gradu, najteži incident u izbornoj noći se desio kada su oni koji su slavili pobedu prosrpskih partija sa oko 150 automobila opkolili privatnu kuću lokalnog bošnjačkog političara i uglednika Mustafe Brahića. Nosili su srpske zastave i upaljene baklje.

Mustafa Brahić je politički angažiran u DPS-u i direktor je JP Vodovod, a ujedno je i potpredsjednik Medžlisa IZ Pljevlja. Prema Brahićevim riječima prijetnje i pozivi "da seli u Tursku", uz glasnu četničku muziku, nastavljeni su do kasno u noć. Ovaj incident kao i cjelokupna atmosfera u gradu izazvali su veliki strah kod Bošnjaka i ostalih muslimana u Pljevljima. I drugim Bošnjacima su upućivane slične uvrede i prijetnje.

To nije bio kraj. U noći 1/2. septembra razbijena su stakla na vratima Odbora Islamske zajednice koji se nalazi pored Husein-pašine džamije. U prostorije ove vjerske zajednice ubaćena je zastrašujuća poruka s najavom da će "Pljevlja biti Srebrenica". Nedaljeko od grada, u selu Bukovica, tokom 1990-ih i rata u Bosni i Hercegovini ubijeno je šest Bošnjaka, a u samom gradu zapaljeno desetak muslimanskih loka i radnji. U seoskom području Bukovice, zapadno od Pljevlja ubijeno je šest Bošnjaka a oko 300 ih je protjerano. Ti stanovnici su potom izbjegli i raselili se u Pljevljima i drugim gradovima Crne Gore gdje žive muslimani. To je muslimane ovog kraja podsjetilo na strašne progone iz 1990-ih, te su mnogi, prema svjedočenjima glavnog imama ovog grada, ali i vođstva Islamske zajednice u CG, počeli govoriti o iseljavanju i traženju političkog azila van Crne Gore. Otac i sin koji su fizički napadnuti u jednom kafiću u Pljevljima dan nakon održavanja izbora od reisa IZ Crne Gore zatražili su pomoć u dobijanju političkog azila u nekoj od zapadnih zemalja. U razgovorima s

muslimanima u Pljevljima saznali smo da veliki broj incidenata nije prijavljen policiji zbog straha od osvete. Na razgovore s autorima ovih redova pristajali su izričito u zatvorenim prostorima i uz obećanje da će njihov identitet biti zaštićen.

U sličnoj su poziciji i Albanci u Crnoj Gori. Mnogi Albanci koji su prognani s Kosova 1990-ih utočište su pronašli u većinskim muslimanskim sredinama u Crnoj Gori, poput Bara, Ulcinja i Rožaja. Razlog zbog kojeg su Albanci i Bošnjaci podržavali dosadašnju vlast u Crnoj Gori jeste promjena odnosa prema Bosni i Hercegovini i Kosovu. Pored toga, muslimani su kroz različite političke opcije procrnogorskih stranaka uspjeli steći značajnu integraciju u crnogorsko društvo, koja je počela od 1997 i Dukanovićeve pobjede na predsjedničkim izborima te dodatno učvršćena nakon što je Crna Gora ostvarila nezavisnost i okrenula se euroatlantskim integracijama. Bošnjaci, kao i drugi muslimani su u Crnoj Gori ostvarili veća vjerska prava i ekonomsku sigurnost, dobili su priliku za zaposlenje u javnom sektoru i ravnopravan pristup školstvu.

Animozitet prema Bošnjacima i Albancima kod prosrpskih političkih opcija može se generalno kontekstualizirati u okvire ideologije radikalnog velikosrpskog nacionalizma. Oni se doživljavaju kao ključna politička snaga koja je pomogla "otcjepljenju" Crne Gore od Srbije. Tokom intervjuja kod naših sagovornika nije bilo dileme da će pobjeda prosrpskih političkih partija u Crnoj Gori doprinijeti daljem etničkom raslojavanju pravoslavaca u Crnoj Gori. Očekuje se da će SPC sada moći intenzivnije raditi na pridobivanju neodlučnih Crnogoraca, a vjerska rekonverzija u srpskopravoslavne okvire postat će sve izvjesnija zbog kadrovske i statusne nerazvijene (nekanonske) Crnogorske pravoslavne crkve, koja se oslanja na autohtonu crnogorsku identitet. Također, očekuje se da će ove snage kao svoje partnerne u manjinskim zajednicama koristiti i one muslimane i političke partije koje su naklonjene prosrpskim koaliranjima poput SPP-a, ogranka SPP-a iz Novog Pazara, što se već sada vidi po najavama da će lider ove stranke u Pljevljima biti jedan od ministara u budućoj vladi Crne Gore.

U Islamskoj zajednici u Crnoj Gori postoji i dodatni strah od unutarnje destabilizacije ove kompaktne zajednice od sve radikalnijih vjerskih stremljenja

koja se percipiraju kao radikalna i konzervativna, a koja dolaze iz Novog Pazara, odnosno srbijanskog dijela Sandžaka. Naime, Islamska zajednica u Crnoj Gori okuplja ravnopravno Bošnjake i Albance (uglavnom se dvojezično djeluje, a i kadrovska struktura je izbalansirana). Pored dvojezičnih predavanja i naučavanja vjere na bosanskom i albanskom, njeguje se gotovo identična tradicija umjerenog islama. Islamska zajednica u Crnoj Gori je autonomna, ali ima izrazito dobru saradnju sa Sarajevom. Udžbenici za vjeroučenje, nastavni plan u Medresi u Podgorici, te generalno vjerska literatura uglavnom dolaze iz Bosne i Hercegovine, čiji je izdavač Islamska zajednica. Međutim, iako je prostorno blizu, saradnja sa Islamskom zajednicom u Srbiji (Novi Pazar) nije dobra.

Naši sagovornici strahuju da će se, pored vjerskog, promjene desiti i na polju jezika i kulture, što bi moglo dodatno ugroziti orijentaciju buduće Crne Gore (npr. izglasavanja srpskog kao službenog jezika). U ovom smjeru su i kod Bošnjaka i Albanaca izražene zabrinutosti od kulturnog, vjerskog i obrazovnog marginaliziranja te uskraćivanja i smanjivanja do sada postignutih političkih i vjerskih sloboda. ■

Izabela Kisić, izvršna direktorica Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji

Crna Gora je za Beograd "unutrašnje pitanje", zvanična Srbija nikad nije prihvatile odlazak Crne Gore

Izborni rezultati u Crnoj Gori i realna mogućnost da novu vladu formiraju partije koje su imale podršku Srpske pravoslavne crkve u kampanji podigli su očekivanja Beograda. U javnom i medijskom prostoru upadljiva je podrška tom bloku, bez ikakvog uvida u moguće implikacije za region, posebno Bosnu i Hercegovinu i Kosovo i procese u odnosu na evroatlantske integracije. Beograd je bio umešan u crnogorske izbore logistički i finansijski. Dve prosrpske stranke uvek su imale jedan cilj – da vrate Crnu Goru u okrilje Srbije, da prekinu evropske integracije i okrenu je Rusiji.

Namere Beograda treba tumačiti pre svega činjenicom da nije zatvorio srpsko pitanje, o čemu svedoče i zvanični dokumenti koji precizno definišu politiku prema regionu. To je pre svega Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične države i Srba u regionu (2011) i Povelja o srpskom kulturnom prostoru (2019).

Srpska pravoslavna crkva je u oba dokumenta glavna institucija za sprovođenje tih strategija jer je jedina prekogranična legitimna institucija. Ta uloga je potvrđena u Crnoj Gori.

"Kulturni prostor" o kome Srbija kao "matična država" treba da brine obuhvata "geografski i istorijski prostor obeležen aktivnim prisustvom srpske kulture i kulturnog nasleđa. Na taj način", ističe se, "obuhvataju se i povezuju svi nosioci srpskog kulturnog identiteta bez obzira na to da li žive u Republici Srbiji, područjima koje je srpski narod istorijski naseljavao ili u rasejanju".

Beograd u suštini nikada nije prihvatio odlazak Crne Gore jer se ona posmatra kao "unutrašnje pitanje" i pridaje joj se "nemerljiv geopolitički značaj". Crna Gora se tretira kao još jedna srpska država – država istog naroda. Osporava se crnogorstvo i crnogorski identitet. Ovi izbori su stvorili mogućnost da na čelu države bude lider koji će poštovati srpske geopolitičke interese.

Mada opozicija izjavljuje da neće biti promene spoljnopolitičke orijentacije, postoji sumnja da to radi samo da bi suzbila nepoverenje suseda i Evropske unije u svoje namere.

Prosrpska opozicija je tokom kampanje najavljivala demontažu Đukanovićevog režima, ali i insistiranje na drugim pitanjima, kao što je članstvo u NATO-u ili priznanje Kosova.

Radi postizanja geopolitičkih ciljeva Srbije u regionu, na udaru će biti crnogorski identitet. Na tom planu već su vidljive namere koalicije okupljene oko "Koalicije za budućnost Crne Gore", pre svega kada je reč o obrazovanju, jeziku i pismu. Najavljuje se i povlačenje zakona o državljanstvu. S obzirom na to da je za 2021. najavljen popis stanovništva, promena tog zakona omogućila bi i jednom broju građana Srbije da se uključe u popis sa namerom da se promeni demografska struktura Crne Gore, odnosno poveća procenat Srba a smanji Crnogoraca na oko 25 odsto.

Beograd je aktivno podsticao podeljenost crnogorskog društva tako što je isticao nepovoljan položaj

Srba, o čemu postoje brojni izveštaji koji podvlače da je na udaru srpski identitet. To pitanje dominira u svim zvaničnim izjavama. Iako predsednik Srbije Aleksandar Vučić izbegava izjave koje bi direktno ukazivale na mešanje u unutrašnja pitanja suseda, na dan izbora u Crnoj Gori izjavio je da je bez obzira na rezultate važno što se "srpski narod podigao i počeo da štiti svoja identitetska prava", te da je bitno da na predstojećem popisu stanovništva ne bude manji broj Srba u toj zemlji. Stoga se može očekivati da će svi napori Beograda u narednim mesecima biti usmereni na kampanju za popis stanovništva kako bi se pokazalo da većinu u toj zemlji čine Srbi i na osnovu toga dalje delegitimizovala crnogorska državnost.

Za razliku od Vučića, ministar odbrane Aleksandar Vulin spreman je da direktno iskaže srpske interese u regionu. Komentarišući izbore u Crnoj Gori, rekao je da "vlast Mila Đukanovića (...) nije razumela da je pokrenula proces objedinjavanja Srba koji se ne može zaustaviti".

Najveći pobednik ovih izbora je Srpska pravoslavna crkva (SPC), bez čije uloge opozicija nikada ne bi ostvarila pobedu. SPC je kroz vekove bila glavna okosnica srpskog naroda i simbol srpskog identiteta. Otuda njen jak uticaj, a na ovim izborima je pokazala snagu da mobilise građane. Iako je glavna tema kampanje crnogorske opozicije bila korupcija i vladavina zakona, uloga Crkve pokazuje da je cilj bio promena regionalnih odnosa. SPC je uvek osporavala granice jugoslovenskih republika i imala dobre veze sa ratnim rukovodstvima pobunjenih Srba u Hrvatskoj i Bosni. S obzirom na biografiju lidera koalicije "Za budućnost Crne Gore" Zdravka Krivokapića, nesporan je uticaj SPC-a da on bude nosilac liste. Krivokapić je profesor na Mašinskom fakultetu i jedan od osnivača nevladine organizacije "Ne damo Crnu Goru", za koju se smatra da je bliska Mitropoliji crnogorsko-primorskoj. (Osnovana je nakon donošenja Zakona o slobodi veroispovesti i pravnom položaju verskih zajednica.)

S obzirom na jasne aspiracije SPC-a da utiče na politički život u regionu, SPC će i dalje biti značajan politički akter u Crnoj Gori. Povlačenje Zakona koji je bio povod za litije biće verovatno tek prvi zahtev SPC-a isporučen novim vlastima.

Zvanični Beograd je poslednjih godina srpskim organizacijama dodelio oko 3,5 miliona evra, što je najveća suma koju je Srbija ikada izdvojila kao pomoć, potvrđio je i predsednik Vučić. Pomoć je upućena organizacijama poput udruženja književnika, Matici srpskoj, zatim je deo novca išao na izgradnju Srpske kuće.¹ Vlada Srbije je izjavila da je novac namenjen udruženjima "koja se bave unapređenjem privredne, kulturne i političke saradnje te zemlje sa Srbijom i Republikom Srpskom".²

Izborni rezultat u Crnoj Gori je novi podsticaj i za prorusku i nacionalističku opoziciju u Beogradu. Predsednik pokreta Oslobođenje Mladen Đorđević "traži od Beograda vraćanje Saveta za Srbe u regionu koji bi sa predstavnicima resornih ministarstava i Srpske pravoslavne crkve pomagao srpski narod i njegove institucije". On podseća da ustavni zakonodavni okvir, deklaracije i strategije Skupštine Srbije koje se bave ovim pitanjem daju dovoljno mogućnosti za aktivno delovanje i saradnju. Kaže da je veliki deo srpske javnosti pratilo izbore u Crnoj Gori zato što je reč "o jedinstvenom političkom i kulturnom prostoru na kojem žive Srbi".

Jedna od najvatrenijih zagovornica podele Kosova, direktorka Centra za evroatlantske studije Jelena Milić očekuje da će nova vlada imati više sluha za potrebe Srbije, kao i da očekuje nešto fleksibilniji pristup kada je reč o odnosima Beograda i Prištine.

Beogradski analitičari i mediji zanemaruju dostignuća Đukanovićeve vladavine – obnavljanje nezavisnosti Crne Gore, članstvo u NATO-u i približavanje EU. Suštinski, Đukanović im ne smeta zbog višedecenijske vladavine, već upravo zbog odnosa prema regionu i spoljnoj politici. U prvi plan se stavlja borba protiv korupcije i vladavina prava.

Ovakvim izbornim rezultatima svakako su podstaknuta očekivanja u Beogradu da je ujedinjenje srpskih teritorija ipak moguće.

S obzirom na to da prosrpske partije nisu osvojile dovoljno glasova da bi formirale vladu, velika su očekivanja od Dritana Abazovića, lidera Ujedinjene reformske akcije (URA) i građanske koalicije "Crno na bijelo" od koga zavisi buduća vlada Crne Gore. Iako je na suprotnom ideoškom polu u odnosu

na Abazovića, srpska elita ga otvoreno podržava. Abazović između ostalog uverljivo govori o očuvanju spoljnopolitičkog kursa na kome je bio i Đukanovićev DPS i podržava NATO, priznanje Kosova i EU integracije. ■

Nije slučajno da je jedan od najuticajnijih ideologa srpskog nacionalizma, posebno aktivran kada je reč o crnogorskom pitanju, Matija Bećković, izjavio da bi srpska omladina na rukama nosila Abazovića kada bi on došao u Beograd. Miloševićev ministar spoljnih poslova Savezne Republike Jugoslavije Vladislav Jovanović za Abazovića kaže da je "klica budućnosti". Podrška Abazoviću, čija partija sigurno ne može toj koaliciji nametnuti svoje stavove u pogledu orientacije Crne Gore, isključivo je u funkciji formiranja vlade u kojoj bi većinu imala prosrpska koalicija.

Vlada u kojoj bi bio Demokratski front svakako bi bila bliža Beogradu i Kremlju. Šovinizam prema Bošnjacima na severu raste. Razbijeno je staklo na prostorijama Islamske zajednice u Pljevljima i ubaćena poruka "Polećela crna ptica, Pljevlja biće Srebrenica". Takvim i sličnim incidentima želi se optužiti Đukanovićev režim koji navodno provocira konflikt kako bi "haosom očuvao vlast". Bošnjačka zajednica u Srbiji ove događaje i poruke koje šalju beogradski mediji u vezi sa tim incidentima doživljava sa velikim uznemirenjem.

Zapadne zemlje su se ipak aktivirale i vrše pritisak da se formira ekspertska vlada bez Demokratskog fronta (DF). To bi Crnoj Gori omogućilo mirnu tranziciju koja bi vodila dalje ka evropskim integracijama.

Umesto da se jasno odredi o članstvu u EU, Srbija sve dublje klizi u nacionalizam i populizam, što sprečava pluralizaciju i demokratizaciju srpskog društva. To će dugoročno opteretiti i odnose Beograd – Podgorica.

Evropska unija kao glavni pokretač promena na Balkanu moraće više pažnje da posveti uzrocima zbog kojih nije prevaziđeno ratno nasleđe na Zapadnom Balkanu. To podrazumeva da Srbija prihvati realnost u regionu. Posledice ratova, teritorijalne i etničke aspiracije Srbije i dalje sprečavaju normalizaciju odnosa među postjugoslovenskim

zemljama. Pogrešno postavljena identitetska pitanja i sužavanje državnih identiteta na etničke u svim balkanskim državama samo će dalje produbljivati krizu u svakoj od tih zemalja, ali i odnose među njima. ■

BILJEŠKE

- 1 <https://www.slobodnaevropa.org/a/30811809.html>
- 2 Insajder, 21. maj 2020.

Darko Šuković, glavni i odgovorni urednik Radija AntenaM i autor "Žive istine", najgledanije političke TV emisije u Crnoj Gori.¹

Nova Crna Gora: nestabilna verzija Republike Srpske

Piše: Darko Šuković

Konačni rezultati parlamentarnih izbora još nijesu poznati, ali hajde da se pravimo da jesu jer je izazovna za analizu moguća pobjeda opozicije...

U nedjelju su popovi SPC, po uputama iz Moskve i Beograda, nakon višegodišnje medijske pripreme terena iz usta i pera opskurne propagandne mašinerije, obavili egzekuciju vladajuće koalicije. Greške sa prošlih izbora nijesu ponovljene i rezultat je, četiri godine kasnije, došao. Pametovati danas o manama poraženih nema smisla i, uz ostalo, bilo bi bez stila. O posljedicama ishoda izbora ima, jer su toliko očigledne da ih mnogi još nijesu spremni da vide, a kamo li da ih prihvate. Crna Gora kao suverena država više *de facto* ne postoji. Može ostati njeno ime, čak i članstvo u NATO, mada su Rusi već juče saopštili očekivanje da se Podgorica vrati na spoljnopolička podešavanja iz 19. vijeka, ali će njena suština biti – klerikalizovanija i nestabilnija Republika Srpska.

Besmisleno je sada potencirati i neobjašnjivo političko sljepilo nekih zapadnih adresa koje su tridesetogodišnju nepromjenjivost vlasti i sumnje u njene veze sa kriminalom i korupcijom konstantno tretirale kao veći problem od proruske alternative, njene klerofašističke platforme ili ljubiteljstva lika i nedjela Ratka Mladića. Kome ova kvalifikacija civilizacijske i programske suštine koalicije „Za budućnost (pošteno bi bilo da su umetnuli – bez) Crne Gore“ djeluje prejako ili nepravedno, nek pogleda četničko orgijanje nakon Krivokapićeve izjave da je „režim pao“, nek prebroji zastave Srbije s kojima su jezdili po Crnoj Gori, ako je već imao sreću da mu te sadržaje, začinjene prijetnjama i

psovkama, grupica zatucanih ništarija ne isporuči ispod balkona, kao autoru ovih redova. Pogotovo nek obrati pažnju na nasilje nad muslimanima po sjeveru, provokativno barjačenje „trobojkama“ u Tuzima i slične manifestacije multinacionalne „tolerancije“ i građanskog „odgoja“, pred kojim stojički čute ovdašnje ambasade, briselski monitori, nevladin sektor, „nezavisni“ mediji... Od Rusa smo na to navikli, ali od Amera, Nijemaca, Britanaca i ostalih demokratskih velesila – nijesmo?!

To što DF sa pojačanjima nema većinu, ne znači da nijesu postavljene kulise za ostvarenje ključnog cilja te političke grupacije – zatiranje crnogorskog identiteta i profilisanje Crne Gore kao srpske države. U nedjelju je, jednostavno, udaren temelj za realizaciju prve faze, hoćeš-nećeš genocidnog, koncepta svođenja Crnogoraca na 25 odsto, na popisu naredne godine, što ga je kreirao grbljanski fašista i beogradski koritar Aleksandar Raković.

Ko treba da bude brana realizaciji ovoga plana nove vlasti? Dritan Abazović i njegova URA? Vjerujete u njegove namjere ili kapacitet? Umjesto jeftino ironičnog pitanja: Je li i Dritan četnik(?), suverenisti, koji su mu prekjucje dali glas, bolje da su pogledali kako kontrola URA-e nad DF-om funkcioniše u

1 Ovaj tekst je originalno objavljen na ovom [linku](#).

praksi. URA je jedinim svojim mandatom odlučila vlast, prije četiri godine u Budvi. I u nedjelju je na izborima u tom gradu ostala na jednom mandatu, a DF je svoju snagu udvostručio. Ljubo Filipović je lucidno pitao: Zašto mislite da se isto neće desiti na nivou države u narednom periodu? Da stagnantna URA neće opet biti agens monstruoznog progresa agresivne stranke srpskih ultranacionalista.

Niti partija od pet procenata može da upravlja šest puta jačom niti je Caru Pavličiću i ostalim Crnogorcima suverenistima iz URA-e anti-crnogorska hysterija u srpskim odorama mogla biti iznenadenje. Sa DF-om svako zna na čemu je u političkom smislu, i tu nema prevare. Ako bi se, recimo, Dritan Abazović zakleo da nema pojma šta je Daka Davidović DF-u ili da nikad nije video kako Zdravko Krivokapić cijeliva popovske ruke, čak bi i gospođa Jelušić posumnjala u njegovo poštenje. Prosto, flert URA-e sa vrijednosnim sistemom Srpske crkve i koalicije „Za budućnost (bez) Crne Gore“ bio je javan, a i sramotno neprincipijelan povodom kvalifikovanja zločina u Srebrenici. A nijesu bez argumenata ni oni koji se groze lakog i brzog prelaska URA-e preko teme Kaluđerski laz...

Ipak, odgovor na pitanje je li Dritan četnik glasi: Ne, ali nije bitno! Nije bitno jer će sve važne ciljeve SPC i DF ostvariti uz prisustvo URA-e kao UNPROFOR-a. Zaklinjanje Zdravka Krivokapića Crnoj Gori dok sve oko njega vrišti od šatorskog srbovanja cinično je čosanje sa intelektom građana i tradicijom finije srpske kulture od Guče. Jednako

kao i pjevanje crnogorske himne tokom slavlja URA-e, a nakon izbora DF-a za postizbornog partnera. „Da je vječna“ je *contradictio in adjecto* sa svrhom postojanja Demokratskog fronta.

Stvar po crnogorsko nacionalno i državno pitanje, dakle, ne izgleda, nego jeste katastrofalno loša. I to se neće promjeniti ni brzo ni lako. No kad uspaljeno velikosrpsko slavlje malo skala, bilo bi pametno da shvate kako, u nedjelju veče, Crnogorci nijesu nestali sa lica ove države. I da nijesu izgubili ni ponos ni srce. Možda bi to mogao, sa dozom stida, da primijeti i poneko od suverenista u URA-i. Kad ti se namjesti da budeš *game changer*, nije zabranjeno da ostanеш ljudsko biće...

Apsurdno je, ali istinito, ni dosad ova država nije bila majka, nego prečesto mačeha onima koji su joj najvjerniji. Mazila je, radije, neke koji su je u nedjelju izdali. I ta priča, međutim, više nema upotrebnu vrijednost, osim kao naravoučenje za neka buduća vremena. Po uličnom sadržaju proslave izbornog rezultata tri Amfilohijeve kolone zaključujem da su pred Crnogorcima dva puta – jedan da se iselete iz svoje države i drugi da se okupe u front koji će se civilizovano boriti protiv klerofašizma, izdaje i vraćanja društva u srednji vijek.

Samo je jedan put ispravan – u borbu za svoju zemlju i svoj identitet. ■

IZRADU BILTENA JE PODRŽALA
AMBASADA KRALJEVINE NORVEŠKE U BOSNI I HERCEGOVINI

Norwegian Embassy
Sarajevo